

**ІМПЛІКАЦІЇ „ЛЕГІТИМАЦІЙНОГО ПРОЕКТУ” ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ВИПАДОК ІСТОРІОПИСАННЯ**

Дана стаття присвячена виявленню „легітимаційного проекту” політичної науки. У якості одного з різновидів останнього розглядаються історії, написані її професійними істориками. Була продемонстрована образно-логічна система зв'язків, що відповідальна за насамперед інтуїтивне впорядкування емпіричного матеріалу під час втілення певних історій політичної науки.

Ключові слова: „легітимаційний проект”, політична наука, історіописання, образно-логічна система зв'язків.

Осін В.В.

**ИМПЛИКАЦИИ „ЛЕГИТИМАЦИОННОГО ПРОЕКТА” ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКИ:
СЛУЧАЙ ИСТОРИОПИСАНИЯ**

Данная статья посвящена выявлению импликаций „легитимационного проекта”, политической науки. В качестве одной из разновидностей последнего рассматриваются истории политологии, написанные ее профессиональными историками. Была показана образно-логическая система связей, ответственная за преимущественно интуитивное упорядочивание эмпирического материала в ходе воплощения тех или иных историй политической науки.

Ключевые слова: „легитимационный проект”, политическая наука, историописание, образно-логическая система связей.

Osин V.

**THE IMPLICATIONS OF THE „LEGITIMATION PROJECT” OF POLITICAL SCIENCE:
THE CASE OF HISTORY-WRITING**

This article is devoted to revealing the implications of the „legitimation project” of political science. The history of political written by the professional historians are examined as a kind of the latter one. The author has demonstrated image logic system of the relations which is responsible for mainly intuitive putting empirical material in order in the process of embodiment/emplotment of the particular history of political science.

Key words: „legitimation project”, political science, history-writing, image logic relations.

*Легітимація (політологічного) знання – в тій чи іншій формі цей оборот нині є настільки звичайним, що навіть виникає відчуття його внутрішньої спорідненості із політичною наукою. Зокрема, Д. Істон ще в *Політичній системі* 1953 р. писав про легітимні фази дослідження і легітимні (наукові) проблеми [1, р. 81, 95]. Уважніший погляд засвідчує, що поняття „легітимність” з науковим знанням пов'язувалося задовго до вказаної дати. Наприклад, Б. Крик в своїй колись надзвичайно відомій *Американській науці про політику* [2, р. 547] цитує класичну книгу А. Бентлі *Процес управління* (1908), де заперечується, що „відділення почуттів та ідей... від суспільства... або соціальної активності є легітимною процедурою наукового дослідження суспільства” (цит. за: [3, р. 126]).*

Цілком природно вважати, що цей новий контекст вживання поняття „легітимність” санкціонований етимологією останнього. Так, М. Зелдіц-молодший відзначає, що

„словникове визначення „легітимності” – це просто „згідно з правилом”, від латинського „legis”” [4, р. 33]. Тому, скажімо, міркування Д. Істона про легітимні права та обов’язки кожної соціальної групи [1, р. 158] і про здатність і право учених легітимно говорити на певні (моральні) теми [1, р. 253] виявляються еквівалентними, оскільки в обох випадках передбачаються стандарти/правила, будь то „легальна структура”, що встановлює імперативи взаємного позиціонування груп акторів [1, р. 253], чи норми логічної послідовності, здатні гарантувати наявність (історичного) сенсу у твердженнях політологів [1, р. 253].

Проте еквівалентність ця часом здається надто широкою, оскільки тоді під питанням опиняється, мабуть, головне в будь-якому понятті – його здатність розрізнявати. І в цьому сенсі денотат „легітимності” знаходиться в одному ряду з відомими анаграмами Ф. де Соссюра, що виявляються скрізь так легко, що сумніви в їх дійсному існуванні неминучі. А пригадуючи аргументи сера Поппера, характер самої концепції легітимації (політологічного) знання можна оголосити метафізичним або релігійним – на тій підставі, що її пояснювальні конструкції охоплюють все, а тому не передбачають свого спростування.

Такі підозри не є безпідставними, адже *експліцитно* „легітимація” почала пов’язуватися зі „знанням” після *Структури наукових революцій* (1962) Т. Куна. Як вважається, тільки внаслідок переконливого доказу останнім того, що наука не має шляху/методу, що неминуче виявляє істину, на порядку денному з’явився пункт щодо легітимаційного проекту, і суть його – у відповіді на таке питання: що ж тепер, за умов відсутності гарантій отримання необхідного результату, „легітимує зазіхання наукового знання?” [5, р. 445].

Таким чином, **проблема**, що на самому початку позначалася за допомогою дієслівної вказівки на характер включення релевантних прикладів (*охоплює все*), а згодом була переформульована на „прикметній” основі, що відсилає до природи пояснення останніх (*метафізична* або *релігійна*), тепер може бути передана через використання іменника – *експліцитність*. Інакше кажучи, поняття легітимації, що стосується і певного (політичного) феномену, і (наукового) обґрунтування способів концептуалізації, фактично потрапляє в ту ж пастку, що й уся політична наука, в якій проголошена об’єктивність парадоксальним чином поєднується із пристрасною апологією політичних ідеалів [6, р. 1-22]. Тобто питання не в помилковості легітимаційного проекту, а в його очевидності, наслідком чого виступає перетворення „легітимації” на поняття, що саме легітимує та може параноїдальним чином виправдовувати будь-який хід міркувань, анахронічний чи помилковий.

Метою роботи є експлікація образно-логічної системи зв’язків політологів, відповідальної за структурування емпіричного матеріалу в ході втілення – Х. Уайт напевно вжив би „*emplotment*”! – одного з різновидів легітимаційного проекту політичної науки.

Огляд літератури слід почати з уточнення мети, відповідно до якої *саме* історіописання політичної науки розглядається в якості своєрідного посередника легітимаційних процесів релевантної наукової галузі. Обґрунтування тому можна побачити у вже хрестоматійній дискусії п’яти провідних американських політологів, яку розпочали Дж. Дріжек та С. Леонард [7], а підхопили Дж. Фарр, Дж. Ганнелл і Р. Зідельман [8]. Ці дебати щодо можливості створення нейтральної історії яскраво продемонстрували, що концептуалізація минулого є одним із найдієвіших засобів формування професійної ідентичності та „виправдання актуальної дослідницької практики”.

Звідси, огляд літератури передбачає врахування різноманітних контекстів поняття „легітимація”, в які воно потрапляє вольовим рішенням авторів дисциплінарного минулого політології. Однак майже відразу дві проблеми практично унеможливають досягнення цієї мети: неймовірна численність відповідних історій та їхня різноманітність.

Тому перш за все необхідно сформулювати вибірку, яка б водночас була б і репрезентативною, і гомогенною. На мою думку, це можливо, якщо погодитись із тими, хто всю сукупність наявних дисциплінарних історій залежно від авторства поділяє на дві групи – вчених-практиків, що зробили значний внесок у розвиток певної науки, та істориків науки [9, р. xviii–xix]. Важливим при цьому є не стільки авторство, скільки *мета й аудиторія*. Зокрема, звернення видатних вчених до історії вмотивоване прагненням в умовах постійних викликів ствердити новий образ дисципліни. У той же час, професійних істориків науки читають, як правило, члени їхнього (наукового) цеху, через що значного впливу на „вірування й переконання” учених поза ним їх роботи не мають [9, р. xviii–xix].

Оскільки другий різновид історій зазвичай характеризується винятково високим науковим рівнем, свою увагу я зосереджу саме на ньому. Тим самим припускається і найчастіше вживання поняття „легітимація”, і найбільший ступінь його експлікації. Додатковою валідизацією виступає розгляд історій, написаних в останні два десятиліття для підсумкових та синтезуючих праць.

Як відомо, „дисциплінарна історія в політичній науці... зазвичай використовується задля легітимації певної перспективи, в той час, як конкуруючі підходи зазнають делегітимації” [7, р. 1247]. Проте кількість цих перспектив така, що виявити щось спільне в них можливе лише апофатично, через вказівку на те, що роз’єднує. І майже відразу впадає в очі, наскільки різняться автори за частотою вживання поняття „легітимація (політологічного) знання”. Два полюси своєрідної шкали утворюють Дж. Фарр, який вельми неохоче вводить це поняття у свої сюжети [10, р. 310], та Х. Валь, що в своєму історіографічному огляді іспанської політології до цього терміну звертається чи не посторінково [11].

Крім того, множинність контекстів „легітимації” вмотивовує необхідність їх розрізнення-через-найменування, що провокує й досі невпорядкований термінологічний плуралізм. Наочно це виявляється під час акту надання імені. Обов’язково згадують політичну легітимацію: Дж. Фарр вказує, що введений на зразок німецьких університетів курс *Staatwissenschaft* також „сприяв політичній легітимації педагогів (*educators*)” [10, р. 310]. Часто згадують соціальну легітимацію: Ж. Лека, коментуючи один з епізодів розвитку французької політології, відзначає, що остання вже стала професією, але не соціально легітимною дисципліною [12, р. 149]. Часом кажуть і про соціетальну легітимацію [13, р. 105]. Окрім цих та їм подібних типів легітимації, виокремлюють також ті її види, що майже автоматично сприймаються в якості протилежних – інтелектуальний [11, р. 207] та науковий [14, р. 82]. Так, проголошений колись Е. Берджессом зв’язок політології і біології, що певного часу давав підстави розглядати природничі науки у якості нормативного (методологічного) взірця, кваліфікується, як „самолегітимуючий жест” [10, р. 310]. У зв’язку з цим можна прочитати про „дисциплінарну легітимацію і критику” [15, р. 13], „легітимних послідовників” [15, р. 26] або, звичайний сюжет, про спроби легітимувати (домінуючу) парадигму дисципліни [16, р. 37].

На увагу також заслуговують деякі особливості оцінювання вказаних різновидів. Зокрема, в жодній з історій політичної науки власне науковий, внутрішній щодо соціального контексту, спосіб легітимації *не оцінюється негативно*. Протилежні ж випадки є цілком поширеними. Дж. Трент фактично протиставляє дві легітимації, коли пише про відповідальність особистих і політичних зв’язків учених з політиками за фрагментацію дисципліни та девальвацію наукової легітимності [14, р. 82]. Дж. Хейуорд підтверджує проведену демаркацію, виокремлюючи два полярні модуси навчання – вмотивований (відчуттям) політичній легітимації і критичний політичний аналіз [13, р. 98]. Ж. Лека казав про відсутність наукових підстав легітимації політичної науки [12, р. 149], тим самим поглибивши поділ на завжди позитивний науковий і часто негативний політичний види легітимності.

Таким чином, огляд літератури фіксує *усталене* розмаїття контекстуальних значень „легітимації (політологічного) знання”, а відсутність хоч би мінімуму роз’яснень з

приводу їхнього співвідношення це враження лише зміцнює. І саме це – попри відсутність формальних визначень та неможливості виявлення посилань на роботи, де б давалася загальна теорія легітимації наукового знання – засвідчує те, що дослідники володіють розробленим уявленням про легітимацію політологічного знання. І хоча досягаються всі її типи переважно інтуїтивно, це не заважає без додаткової дискурсії схоплювати суть аргументації. Частково цей висновок підтверджує вищезгадане виокремлення щонайменше двох великих класів легітимації. Особливості їхнього найменування відбивають сліди (прихованого) впливу однієї з найбільш фундаментальних опозицій, „внутрішнє/зовнішнє”, що, у свою чергу, може проявлятися в негативній в цілому оцінці політичного способу легітимації.

Ураховуючи і поширеність поняття „легітимація”, і відсутність ясності у його розумінні, в наступній частині своєї роботи я спробую виявити образно-логічну систему зв'язків. Ту систему логічних зв'язків, яка дозволяє історикам певним чином структурувати зовсім неочевидне і хаотичне минуле, і ту систему образних зв'язків, що усуває брак експліцитних формулювань.

Інакше кажучи, існує безліч важливих аспектів легітимації наукового знання: наприклад, з якої точки зору – вігів, скептиків [7] або ж їх незадовільного гібриду [8, р. 587–591] – писати минуле політичної науки? Які, в термінології Х. Уайта [17], типи побудови сюжету, доказу та ідеологічного підтексту при цьому використовувати? Але переважна їх більшість є експліцитними: міркуванням про такого роду матерії зазвичай передре відома, детальна та практично апробована теорія, Н. Фрая чи кого-небудь ще.

Однак за нашим поняттям, як вже було показано, не стоїть чітко викладеної перспективи. Оскільки це в умовах термінологічного плюралізму не перешкоджає розумінню, я висуюю гіпотезу, згідно з якою особливості вживання поняття „легітимація (політологічного) знання” базуються не на явно сформульованих положеннях і однозначному прочитанні ключових термінів, а на іншій спільності – відчуттях, асоціаціях, що виникають у результаті їхніх найрізноманітніших порівнянь, а також образів, що формуються у підсумку. Оскільки поняття, що досліджується, за визначенням є частиною наукового дискурсу, я й кажу про дослідження його образно-логічної системи зв'язків.

До переліку обов'язкових проблем будь-якого легітимаційного проекту слід віднести такі: чому з безлічі авторів, що писали на релевантні теми, зупиняються на їх вкрай мінливому списку¹? І яким чином обґрунтовується спадкоємність різних інтелектуальних традицій, що нині надійно розділені нездоланими бар'єрами? Саме під час вирішення цих питань є найбільш вірогідним п(р/о)явлення відповідної системи зв'язків. І дійсно, у цьому пункті, ідентичному і для аматорів історичного письма [18, с. 72–79], і для його професіоналів, з'являється мало не обов'язковий сюжет: постулювання якомога давніх витоків політології.

Дж. Фарр указану операцію здійснює в межах одного абзацу, в якому відразу стверджує: сама „ідея того, що політика є або може бути предметом науки, є античною ідеєю, витоки якої сягають Аристотеля” [10, р. 306]. Д. Фрімен відповідному сюжету присвячує окремий параграф [20, р. 16–17], внаслідок чого минуле збагачується за рахунок включення Платона [20, р. 16]. Дослідники із вужчими інтересами також виявляють „неспростовні факти” надзвичайно тривалої історії політології. Скажімо, С. Шюттемейер симптоматично переказує зміст книги У. Бліка: „Наводячи переконливі докази, він простежує історію політичної науки в Германії аж до створення в XIV ст. німецьких університетів” [21, с. 180]. Д. Анкар доводить, що відлік шведської політичної науки слід починати з 1622 р., коли Й. Скітте став професором „дискурсу і політики” Університету Упсала [22, р. 187]. І це тільки частина релевантних доказів.

¹ Певне уявлення про мінливість минулого соціальних наук можна скласти, звернувшись до Р. Коллінза, який порівнює списки „класиків” соціології, що відстоять одне від одного на 75 років [19, с. 118].

Друга система образно-логічних зв'язків з'являється в той самий момент, коли закінчується виклад передісторії політичної науки і автори переходять до розв'язання ще однієї ключової проблеми: внаслідок яких причин з'явилася нова академічна дисципліна, і зробила це всупереч запеклому опору і власній невизначеності? Саме тоді для пояснення факту інституціоналізації політичної науки вже практично обов'язково вводяться вкрай загальні соціальні чинники.

Найбільш популярним є посилення на демократію, і цей троп свій початок бере у видатній праці А. де Токвілля *Демократія в Америці* (1835), де написано, що „абсолютно новий світ потребує нової політичної науки” (цит. за [10, р. 306])². В кінці минулого сторіччя С. Гантінгтон цю думку лише загострив: „Не існує *Американської* науки про політику – існує *демократична* наука про політику, яка вперше і найповніше була розроблена в Сполучених Штатах, оскільки Сполучені Штати були першою та найрозвинутішою демократією сучасного світу” (цит. за [16, р. 39]).

Сучасні історики наслідують цій традиції. Дж. Фарр вважає, що демократизація політики та (похідна від неї) сцієнтизація знання – це ті дві сили сучасності, які пояснюють появу та трансформацію політичної науки [10, р. 306]. С. Шюттемейер діє так само, коли констатує факт: „У даний час найбільш поширена точка зору зводиться до того, що політична наука вперше була введена в університетах як частина програми денацифікації державами, що окупували Німеччину після Другої світової війни” [21, с. 180]. Ледь не до абсурду цю ідею довів М. Стейн у своєму прагненні виокремити головні чинники появи політичної науки в США, Великобританії, Франції і Германії. Зокрема, всю сукупність „найбільш важливих внутрішніх соцієтальних чинників” автор поділяє на ті, „що пов'язані із загальним рівнем соцієльно-економічного, культурного та політичного розвитку” [23, р. 172]. А це: населення; географічний розмір і природне навколишнє середовище; етнічний, мовний, регіональний та класовий поділ; багатство і середньодушовий дохід; ступінь індустріалізації та урбанізації; зв'язки з іншими суспільствами, настанови щодо різних соцієтальних еліт та підгруп; історичні символи, міфи і пам'ять; природа режиму, урядова структура і зразки їхньої взаємодії з соцієльно-економічними силами [23, р. 172]. Але є ще „головні зовнішні формуючі сили” [23, р. 172-173].

Зупинимось на виявлених системах зв'язків детальніше, намагаючись не втратити їхньої дворівневої структури. Умовно логічний рівень у першому випадку може бути виведений із протиріччя між давніми витоками політичної науки та датуванням її інституціоналізації. Платон і багато інших, що тільки висловлювали ідею про можливість особливої *науки* про політику, – всі ці думки в умовах відсутності обґрунтування їхньої причетності до генези академічної дисципліни політології слід сприймати як прояв переконання вчених, згідно з яким людина іманентно схильна осягати оточуючий її політичний світ. Те, що всі ці вислови позбавлені контексту і здатні кожного разу звучати актуально, надає їм статус анонімних істин, до того ж позбавлених впливу особистого. А явна перевага, що надається науковій легітимації, дозволяє припустити, що йдеться скоріше про побутове розуміння поняття „політика”, як синоніма чогось вульгарного і ганебного.

Логічний рівень другої системи зв'язків здається прямо протилежним. (Політична) наука є не результатом інтелектуальної людської діяльності, що автономна від середовища, а (кумулятивним) підсумком наявних соцієльних чинників. Останні виступають в ролі, пригадуючи вдалий вислів Паскаля, своєрідного *першоциглика*, за допомогою якого запускається механізм інституціоналізації. І саме виникнення (американської) політології „вписується” в соцієльно-політичні потреби і очікування демократичного політичного режиму [24], і подальший розвиток (європейської) політології пов'язується із розповсюдженням американської демократії [10, р. 321; 16, р. 39–40].

² В українському перекладі інакше: „Зовсім новому світові потрібні нові політичні знання”.

Ця попередня експлікація дає всі підстави кваліфікувати більшість існуючих історій політичної науки, як еклектичні. Не вдаючись до дискусій щодо причин полярної переоцінки даного поняття, сьогодні цілком прийнятної в очах істориків [25, с. 132] та політологів [18, с. 70], зазначу лише одне: у сучасних версіях легітимізаційного проекту еклектизм цілком виправдовує свою одіозну репутацію. Адже тут він причетний до порушення одного з фундаментальних принципів науки – несуперечності відрядних положень та підсумкових пояснень.

Себто історики політичної науки водночас використовують дві протилежні пояснювальні логіки, коли одна проголошує політичний вплив чимось негативним, за одним суттєвим винятком: коли не мовиться про його роль у виникненні відповідної інтелектуальної практики. І якщо цю послідовність ще можна якось виправдати, проте набагато складніше зрозуміти, яким чином таке сприйняття дослідниками політичного в одній частині історії узгоджується з не менш явною прихильністю до наукового, що припускає автономність розумової діяльності від суспільства. Адже імплікації такого поєднання є парадоксальними: політологічні судження і поза часом, і контекстно чутливі, причому *перші сформульовані не тоді, коли політична наука начебто являє собою зразок кумулятивної науки, а в період, коли про академічну дисципліну політологію годі й казати.*

Проте навіть це звинувачення мало чого варте на тлі підозри, відповідно до якої виявлене під маскою „системи логічних зв'язків” значною мірою нагадує карикатурні характеристики „інтерналізму” та „екстерналізму”. А отже, ніякої цінності не мають. Однак подібно до того, як еклектичні історії політичної науки, на моє переконання, утворюють особливий клас історій, не сумісний з раніше створеними класифікаціями, так і описана вище система логічних зв'язків слабо узгоджується із традиційним поділом історій на „внутрішні” і „зовнішні”. І справа не в помилковості дихотомії, про що кажуть Р. Рорті та інші [26], а в тому, що непоміченим залишається спільна риса обох її частин, що перейшла і на еклектичне історіописання в цілому.

Аби виявити її, проведемо аналогію між двома дискусіями – „інтерналістів” та „екстерналістів” у філософії науки та „соціобіологів” і „конструктивістів” у психології. Умовність подібних рубрикацій виправдовується лише впевненістю в тому, що будь-яка суперечка, доведена до гротеску, оголює найпотаємніше, те, що інакше було б надійно поховане під безліччю деталей і нескінченних обмовок. Виправданість же цього порівняння полягає в схожості предмету: чи „є людина біологічною або соціальною істотою” vs чи „обумовлені в своїх дослідах політологи соціальними обставинами або ж людський інтелект не зазнає будь-яких принципівих зовнішніх впливів”.

Прихильники першої партії захищатимуть т. зв. „стандартну модель соціальних наук”, суть якої у тому, що „немає такого феномена, як людська природа”, внаслідок чого „соціальну поведінку можна пояснити, виходячи тільки з соціальних ролей і культури” [27, с. 46]. Їх опоненти наполягатимуть на тому, що дії індивіда слід пояснювати біологічно, за допомогою адаптивних механізмів, що склалися протягом багатьох тисячоліть. Загальним для обох таборів буде вельми специфічне бачення людини: або у вигляді *tabula rasa*, на якій суспільство пише, що завгодно, або у вигляді сховища генних наборів, що зумовлюють навіть складні форми поведінки. Тієї людини, до якої ми звикли, вже немає в жодній перспективі. Її місце займає якась Трансцендентність, Суспільство або Геном, а сама людина скидається на своєрідного медіума, що надає можливість її по- і прояви.

Якщо продовжити цю аналогію, то можна припустити, що спільним для двох „систем логічних зв'язків” є *відсутність людини в історіях політичної науки*. І висновок цей може, на перший погляд, здатися несподіваним. Якось мимоволі пригадуєш численних „класиків”, написані ними трактати, титанічні зусилля, тощо. Не кажучи вже про Платона та Аристотеля, причетність яких до формулювання завжди релевантних положень забезпечує наочний приклад того, яку роль в історії може відігравати особистість. Однак, попри всі аргументи, висновок цей слід визнати правомірним.

Найбільш легко відсутність людини можна побачити у випадках виявлення якомога дальших витоків політичної науки. Не є секретом, що в соціальних науках згадка Платона та Аристотеля як про „батьків-засновників” є традиційною; можна навіть сказати, що і „Платон”, і „Аристотель” перетворилися на свого роду лейбли, що легітимують будь-який зондаж минулого. Чимось їх можна уподібнити сонячному затемненню в тій його фазі, коли видно лише корону: блиск висловленого робить невидимим його авторів. Останні скоріше посередники, а вічна сучасність їхньої спадщини більше говорить про ідеї, ніж про творців.

Вище я вже говорив про переважно побутове сприйняття суті політики в рамках першої логічної системи зв'язків. Але те саме можна стверджувати й відносно того, як розуміється наука. Вона не є перш за все людським творінням, а уявляється якимось „царством чистого розуму”, останнім і єдиним бастіоном на шляху усе спотворювальної сили соціального, чия мінливість не є сумісною зі світом „вічних істин”...

Що ж стосується пояснення за допомогою соціальних чинників, то виникає відчуття, що відповідний легітимаційний проект є певним різновидом астрології: подібно до того, як зірки, начебто, визначають долю людини, так і *всі* дії індивідів, кінцевим висновком яких стала генеза політичної науки, обумовлені тими чи іншими соціальними обставинами. Сукупність-останніх-у-дії створює майже містичну „невидиму руку”, що вправляє з усіма подіями, починаючи з появи наукових шкіл, асоціацій, друкарських видань, тощо. І в цих поясненнях людини ігнорується настільки, що парадокс, відповідно до якого незрозуміло, „як можна навчити науці, якої ще немає?” [10, р. 308], як можна казати про дисципліну в умовах відсутньої професійної ідентичності, розв'язується суто організаційно [10, р. 306]. І до сьогодні, здається, політологія зберігає оцю (родову) рису – переважно організаційні основи своєї єдності [28, р. 465].

Тому нерідко спроби вчених нагадують будівництво оселі, матеріалом якої виступає то щось нематеріальне, в повному сенсі цього слова „нереальне”, то щось настільки велике, що інакше, як купою каміння побудоване й не назвеш. Недивно, що й постояльців в цьому будинку немає. Іноді, правда, з'являються тимчасові мешканці – це коли в умовах багатоальтернативності розвитку виявляються межі пояснювальних конструкцій. Тоді соціальні чинники подрібнюються, внаслідок чого міркувати починають про особливості систем освіти або навіть національні інтелектуальні стилі [16; 23], і це вже крок у напрямку індивіда. Але дійсна його поява відбувається там, де немає ніякого соціального, тому що воно перетворилося на банальність, що вже не розрізняє. І тоді згадують про харизму конкретного дослідника за типом: якщо вона присутня, як у Ч. Мерріама, тоді з'являється чиказька (революційна) наукова школа [10, р. 317–318]; якщо ж її немає, тоді немає причин дивуватися з приводу того, що французька політологія не відбулася. На відміну від соціології, що мала харизматичного Е. Дюркгайма [16, р. 41–42].

Таким чином, політична наука – це навіть не нічийна земля, як колись визначив філософію Б. Рассел, а покинута територія, що поєднує у собі буття та небуття, ці протилежні риси „світу, що завжди є, проте ніколи не буває”. Вона і вкорінена в „царстві вічних істин”, і така залежна від суспільства, що є його простим віддзеркаленням, матеріальним настільки, що нічим, окрім останнього і заповнена не може бути. І всі ці характеристики виключають людину.

І це тим більше дивно, що суб'єкт є невід'ємною частиною самої проблеми легітимації. Аби побачити це, досить поставити таке питання: а що легітимує необхідність самого факту легітимації? Навіщо прагнути до виявлення якомога давніших витоків політичної науки, цієї вочевидь нової сили, амбіції якої передбачали навіть створення наукової демократії [29]? Більше того, відсутність індивіда погано узгоджується з існуючими теоріями легітимації. Впевнено можна констатувати, що політологи надзвичайно консервативні в розумінні легітимації. І Д. Істон, який вважав, що дія легітимна в тому випадку, якщо вона „всіма визнана (popularly so accepted)” [1, р. 159], і С. Ліпсет, відповідно до якого „легітимність передбачає здатність системи породжувати і

зберігати віру в те, що існуючі політичні інститути є найбільш прийнятними для даного суспільства” [30, р. 77], і Ж.-М. Коукад, який наполягав на тому, що „легітимність є визнання права управляти” [31, р. 10], – всі вони згодні, що легітимність – це процес ухвалення кимось чогось як прийнятного.

Відповідно, передбачаються певні мотиви, що спонукають людей приймати ті чи інші уявлення. І незважаючи на різючі відмінності у тому, що визнається, і всупереч гетерогенності всіх тих, хто сприймає, самі мотиви достатньо однотипні. Гадаю, через це М. Вебер, що по суті не залишив жодного формального визначення „легітимації”, проте розробив типологію її мотивів, до сьогодні є „найбільш значущим теоретиком по даній темі” [4, р. 39]. Тому його теорія вразлива щодо „підозр” у психологізмі [1, р. 159] або навіть соціальному психологізмі [4, р. 44] – і саме тому вона надзвичайно сучасна, оскільки завжди видимою робить сліпу пляму інших релевантних перспектив: індивіда.

Як бачимо, виявлення *логічної* системи зв'язків є заняттям вельми умовним, особливо коли усвідомлюєш, що без використання прикметників на кшталт „побутова” чи „астрологічна” адекватно охарактеризувати результат неможливо. Вже це недвозначно натякає, що в цьому тандемі домінує, логіка чи образ. І тепер, гадаю, залишилось лише описати нелогічну основу легітимаційного проекту, яка зазвичай взагалі не артикулюється. На мій погляд, образом, що допомагає історикам структурувати минуле у всіх його взаємопов'язаних деталях, соціальних, інтелектуальних і трафаретно особистих, тим здійснюючи підміну людини безособовими силами, є гравітація.

Проілюструвати сказане можна на прикладі гральних кубиків. Уявимо, що піднімається рука, і кубики летять у напрямі столу. Ключове стохастичне питання цієї гри, як впадуть кубики, водночас є суто риторичним, оскільки відповідь вже відома: прораховується ймовірність випадання певних комбінацій, хоча ніхто не знає, що саме випаде цього разу. Але в області легітимаційних проектів політичної науки фахівці з теорії ймовірності не мають ані шансу на визнання. І це легко побачити, якщо на місце гральних кубиків поставити ті чи інші епізоди минулого політичної науки, а найбільші ймовірності, що обумовлюють певну їхню комбінацію, прирівняти до пояснення, що зазвичай використовуються вченими. Тоді відразу видно, що намагаючись окреслити дійсний шлях розвитку політичної науки, дослідники насправді кидають на стіл певні її характеристики в божевільній надії: може чистий випадок підкаже, які з них є „сутнісними”, найбільш важливими для розуміння всієї політології. І попри безліч комбінацій, історики отримують лише один їх клас, адже не дивлячись на фундаментальні суперечності та істотні деталі, сам спосіб, порядок структуризації елементів один і той самий. Еклектичний, той, що сам себе унеможливлює. Про таку „закономірність” теорія умовчує, оскільки висловлюється із цього приводу ясно.

Частково цю систематичну помилку пояснює те, що рука, яка кидає гральні кубики, є рукою професіонала, що сприйняв усі вимоги наукового дискурсу. Жест є відпрацьованим, а клас комбінацій – завжди один і той самий для будь-якого дослідника. Але найбільш правдоподібним поясненням є самі правила гри – ніхто не піддає їх сумніву, так само, як ніхто з учених не вважає, що можна грати не кубиками, а їхніми складовими.

Тобто за аксіому приймається, що «чинники», якими оперують історики, різняться по „масі”, тобто за ступенем власної значущості. Всупереч різючим відмінностям, спільною їхньою рисою виступає наявність гравітації, сила прояву якої залежить лише від міри всеосяжності політичних обставин або плідності та глибини ідей. Тому історія політичної науки – це фактично кінцевий підсумок прагнення дослідників віддати упорядкування минулого на відкуп логіці, іманентно притаманній певним „чинникам”. Деталі різні, соціальні чи епістемологічні, проте стиль структуризації незмінний: найфундаментальніші риси політичної науки пояснюються найзначущими чинниками, а дрібні деталі – значно менш об'ємними.

І політична наука невидимим чином впорядковується як сукупність подій, дат і прізвищ, за якими немає людини. І самих дослідників немає, оскільки вони позбавились

відповідальності через матеріалізацію згаданих раніше „чинників”. Однак поза сумнівами перебуває головне – звідки останнім притаманна гравітація? Адже, скажімо, немає суспільства як цілісного утворення, проте є лише окремі люди та їхні об’єднання: як тоді можна простежувати каузальні зв’язки політичної науки і суспільства, і його окремих частин? Однак з істориків політичної науки хто наважиться визнати за людьми, яких безліч, гравітаційний потенціал, що не поступається впливові невеликої кількості безособових сил?

Таким чином, в даній статті була здійснена спроба виявити образно-логічну систему зв’язків легітимізаційного проекту політології. Відсутність людини у всіх версіях сучасних історій та уявлення про гравітаційні сили, що керують усіма подіями політологічного життя, – ось ці два боки мислення, що структурують минуле, інакше хаотичне. Але як ця образність може бути виражена понятійно та узгоджена з уже усталеними поясненнями минулого політології, – це тільки частина списку проблем, що постали після застосування метафори гравітації. Їхньому розв’язанню й будуть присвячені мої наступні публікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Easton D. *The Political System. An Inquiry into the State of Political Science* / D. Easton. – New York: Knopf, 1953. – 338 p.
2. Kenny M. *History and Dissent: Bernard Crick’s *The American Science of Politics** / M. Kenny // *American Political Science Review*. – 2006. – Vol. 100, № 4 (November). – P. 547–553.
3. Crick B. *The American Science of Politics. Its Origins and Conditions* / B. Crick. – Berkeley: University of California Press, 1959. – 252 p.
4. Zelditch M., Jr. *Theories of Legitimacy* / M. Zelditch, Jr. // Jost J. T. (Eds.) *The Psychology of Legitimacy. Emerging Perspectives on Ideology, Justice, and Intergroup Relations* / B. Major. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – Pp. 33–53.
5. Remedios F. *Fuller and Rouse on the Legitimation of Scientific Knowledge* / F. Remedios // *Philosophy of the Social Sciences*. – 2003. – Vol. 33, N. 4 (December). – P. 444–463.
6. Oren I. *Our Enemies and US: America’s rivalries and the Making of Political Science* / I. Oren. – Ithaca: Cornell University Press, 2003. – 234 p.
7. Dryzek J. S. *History and Discipline in Political Science* / J. S. Dryzek, S. T. Leonard // *The American Political Science Review*. – 1988 (December). – Vol. 82, No. 4. – Pp. 1245–1260.
8. Farr J. *Can Political Science History Be Neutral?* / J. Farr, J. Gunnell, R. Seidelman, J. S. Dryzek, S. T. Leonard // *The American Political Science Review*. – 1990 (June). – Vol. 84, No. 2. – Pp. 587–607.
9. Lepenies W. *Introduction* / W. Lepenies, P. Weingart // Graham L. (Eds.) *Functions and Uses of Disciplinary Histories* / L. Graham, W. Lepenies, P. Weingart. – Dordrecht: Reidel Publishing Company, 1983. – Pp. ix–xx.
10. Farr J. *Political Science* / J. Farr // Porter T. M. (Eds.) *The Cambridge History of Science. Vol. 7. The Modern Social Sciences* // T. M. Porter, D. Ross. – New York: Cambridge University Press, 2003. – Pp. 306–328.
11. Vallès J. M. *Political science in contemporary Spain. An Overview* / J. M. Vallès // Easton D. (Eds.) *The Development of Political Science. A Comparative Survey* / J. G. Gunnell, L. Graziano. – London, New York: Routledge, 1996. – Pp. 201–222.
12. Leca J. *French political science and its ‘subfields’. Some reflections on the intellectual organization of the discipline in relation to its historical and social situation* / J. Leca // Easton D. (Eds.) *The Development of Political Science. A Comparative Survey* / J. G. Gunnell, L. Graziano. – London, New York: Routledge, 1996. – Pp. 147–186.
13. Hayward J. *Cultural and contextual constraints upon the development of political science in Great Britain* / J. Hayward // Easton D. (Eds.) *The Development of Political Science. A Comparative Survey* / J. G. Gunnell, L. Graziano. – London, New York: Routledge, 1996. – Pp. 93–107.
14. Trent J. E. *The interaction of the state and political science in Canada. A preliminary mapping* / J. E. Trent, M. Stein // Easton D. (Eds.) *The Development of Political Science. A Comparative Survey* / J. G. Gunnell, L. Graziano. – London, New York: Routledge, 1996. – Pp. 59–92.

15. Gunnell J. G. The Historiography of American Political Science / J. G. Gunnell // Easton D. (Eds) The Development of Political Science. A Comparative Survey / J. G. Gunnell, L. Graziano. – London, New York: Routledge, 1996. – Pp. 13–33.
16. Berndtson E. The Development of Political Science. Methodological Problems of Comparative Research / E. Berndtson // Easton D. (Eds) The Development of Political Science. A Comparative Survey / J. G. Gunnell, L. Graziano. – London, New York: Routledge, 1996. – Pp. 34–58.
17. Уайт Х. Метаистория. Историческое воображение в Европе XIX века / Х. Уайт: пер. с англ. – Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 2002. – 528 с.
18. Алмонд Г. Политическая наука: история дисциплины / Г. Алмонд // Политическая наука : новые направления : пер. с англ. – М. : Вече, 1999. – С. 69–112.
19. Коллинз Р. Социология философий. Глобальная теория интеллектуального изменения / Р. Коллинз. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 2002. – 1284 с.
20. Freeman D. M. The Making of a Discipline / D. M. Freeman // Crotty W (Ed.). Political Science. Looking to the Future. Vol. 1. The Theory and Practice of Political Science / W. Crotty. – Evanston: Northwestern University Press, 1991. – Pp. 15–44.
21. Шюттемейер С. Современное состояние политической науки в Германии / С. Шюттемейер // Политическая наука в Западной Европе : пер. с англ. – М. : Аспект пресс, 2009. – С. 180–210.
22. Anckar D. Political Science in the Nordic Countries / D. Anckar // Easton D. (Eds) The Development of Political Science. A Comparative Survey / J. G. Gunnell, L. Graziano. – London, New York: Routledge, 1996. – Pp. 187–200.
23. Stein M. B. Major Factors in the Emergence of Political Science as a Discipline in Western Democracies: A Comparative Analysis of the United States, Britain, France, and Germany / M. B. Stein // Easton D. (Eds.) Regime and Discipline. Democracy and the Development of Political Science // D. Easton, J. Gunnell, M. B. Stein. – The University of Michigan Press, 1998. – Pp. 169–196.
24. Leonard S. The Pedagogical Purposes of a Political Science / S. Leonard // Farr J. (Eds.) Political Science in History. Research Programs and Political Traditions // J. Dryzek, S. Leonard. – Pp. 66–98.
25. Эмар М. «Анналы» – XXI век / М. Эмар // Одиссей: Человек в истории. – М. : Наука, 2005. – С. 131–137.
26. Rorty R. Introduction / R. Rorty, J. Schneewind, Q. Skinner // Rorty R. (Eds.) Philosophy in History // J. Schneewind, Q. Skinner. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984. – Pp. 3–14.
27. Арчер Дж. Эволюционная социальная психология / Дж. Арчер // Перспективы социальной психологии: пер. с англ. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2001. – С. 45–66.
28. Sigelman L. The Coevolution of American Political Science and the American Political Science Review / L. Sigelman // American Political Science Review. – 2006. – Vol. 100, № 4 (November). – P. 463–478.
29. Farr J. The Policy Scientists of Democracy: The Discipline of Harold D. Lasswell / J. Farr, J. S. Hacker, N. Kazee // American Political Science Review. – 2006. – Vol. 100, № 4 (November). – P. 579–587.
30. Lipset S. M. Political Man / S. M. Lipset. – London: Mercury Books, 1966. – 432 p.
31. Coicaud J.-M. Legitimacy and politics: A Contribution to the Study of Political Right and Political Responsibility / J.-M. Coicaud. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 259 p.